

Dějiny Židů ve Světě nad Sázavou.

Zpracoval

Antonín Kostelecký, ředitel měst. škol ve Světě n. S.

I. Vznik a vývoj židovské obce světelské.

Přesných záznamů není, kdy se Židé ve S. usadili. Dříve bydleli asi jen v okolních vesnicích. Židům povoleno bylo zprvu bydliti jen na Malé straně. Říkali jim filiant, chráněný Žid (Schutzjude), též Bestandmann.

Nejstarší rodiny žid. ve S. byly Seewaldova a Müllerova. O Seewaldovi činí se po prvé zmínka v zámeckém archivu r. 1746, kdy panská vinopalna byla mu pronajata za roční nájemné 200 zl. vid. měny. Bydlel v č. 2. Rodina Seewaldů byla z nejváženějších žid. rodin v městě. Kromě lihovarnictví věnovali se Seewaldové obchodu a koželužství. První koncesi ke zřízení úplného obchodu smíšeným zbožím obdržel r. 1800 Markus Seewald. Mužští potomci Seewaldů se ze S. po r. 1850 odstěhovali, Rosalia Seewaldová se provdala za Josefa Herrmanna č. 114 a její nepřímí potomci žijí dosud ve S.

Druhá nejstarší žid. rod. byla Müllerova, bydlící nejdříve v č. 3. Müllerové byli obchodníci, kteří provozovali obchod s plodinami a hlavně výrobky nové zřízení závodu na velkostatku světelském. Majitelé panství byli tehdy Filip hrabě Kolovrat-Krakovský a jeho syn Leopold. Tito hluboce vzděláni, osvědčení šlechtici snažili se pomoci chudému kraji světelskému na pahorkatině českomoravské, zaváděli nová odvětví průmyslová (brusnění granátů, výrobu a brusnění skla, dolování na stříbro, výrobu mosazných předmětů, papíru, knoflíků, klobouků, tužek, drabů). Těmto výrobkům snažili se Müllerové najíti odbyti.

Důkazem, že Židé bydleli ve S. a v okolí již dříve, je, že hrabě Filip Krakovský daroval r. 1742 úbočí kopce s polem na Malé straně žid. rodinám jako pohřebiště a dal jim povolení stavěti svá obydlí při zámeckém parku.

Jak stoupal počet obyvatelstva náb. žid., jest pozorovati ze statistiky (viz Seidler, Kronika města S.): R. 1787 čítala S. 4 žid. rod., r. 1802 10 žid. rodin. Při pozdějších sčítáních nebyl počet žid. obyvatelstva zvlášť uváděn. R. 1921 měla S. mezi 2261 obyvateli 107 Židů. Nyní (r. 1933) čítá žid. obec 78 členů, z nichž 21 poplatníků. V okolí byli Židé jen v Meziklasích, Dolním Městě, Velkých Křepinách a v Dobré Vodě Rejčkovské. Příjmy obce i vydání činí 12.000 Kč. Starostou od r. 1927 je Rudolf Pick, obchodník. Dřívější starostové byli: Matěj Beran, Isák Müller, Ludvík Müller, Adolf Mahler, Mořic Skalla a Rudolf Müller.

Rabína toho času obec nemá, posledním byl Josef Bloch, působil od r. 1914 a zemř. 14. března 1930. Předchůdci jeho (učitelé náboženství) byli asi od r. 1848: David Kraus, Albert Ullmann, Fi-

Geschichte der Juden in Světla a. d. S.

Bearbeitet von

Bürgerschuldirektor Antonín Kostelecký, Světla a. d. S.

scher, Adolf Kornfeld (1879), Leopold Reiss (1887), Josef Singer, Ignát Tschassni (1892), Reinhardt, Mořic Blan, Samuel Schiller (zemř. zde), Rudolf Blan a Gustav Blan.

Dříve bývala modlitebna na Malé straně (v domě u Herrmannů), od 4. března 1889 konají se pobožnosti ve vlastní synagoze na pravém břehu Sázavy.

Zápisy matriční konány byly v dobách nejstarších na zámeckém úřadě, od r. 1809 do r. 1850 na úřadě děkanském, od r. 1839 do r. 1895 u ž. o. v Ledči n. S. a od 1. ledna 1896 u zdejší n. o. Matrikářem je nyní Robert Mahler.

Hřbitovy má ž. o. dva. Starý (od r. 1742) je na Malé straně, na něm se pohřbovalo až do r. 1886. Je chován v úctě, náhrobní kameny jsou dosud dobře čitelné, na nejstarších je písmo jen hebrejské, potom též německé, nejnovější české. R. 1886 byl otevřen nový rozsáhlý hřbitov vedle hřbitova katolického. — R. 1875 dne 14. listopadu bylo založeno pohřební bratrstvo Chevra-Kadisha a bylo potvrzeno výnosem místodržitelství v Praze 18. dubna 1876, č. 17.354. Předsedy byli: zakladatel Matěj Beran, po něm následovali Ludvík Müller, Robert Müller a Robert Mahler, jenž nyní bratrstvo řídí.

II. Vynikající rodáci a osobnosti židovské ve Světě nad Sázavou.

Leopold Kohn,

velkostatkář a básník.

Leopold Kohn (pseudonym Světelský) nar. se dne 8. dubna 1838 v S. v č. 173 jako syn zemědělce a nájemce vinopalny Eliáše Kohna. Otec jeho odstěhoval se r. 1840 do Nové Vsi u S. Školu navštěvoval Leopold v Heřmanově Městci, a to školu žid., gymnasiu absolvoval v Něm. Brodě a inskriboval na pražské universitě, aby studoval filosofii. Pro hmotné nesnáze musel se však vzdáti studií, byl po nějaký čas vychovatelem, až konečně jeho starý sklon zvrátil a on se oddal zemědělství. R. 1869 se oženil a usadil se jako nájemce velkostatku ve Vlkáně a později v Mimoně u České Lípy. Zde r. 1901 skončil svůj práci vyplněný život.

Jeho tak jednoduše líčený život byl, přihlédneme-li blíže, životem zcela neobyčejným. Leopold Kohn byl duchem nad míru cílým, jenž dovedl, ač osudem byl stále pronásledován, ač jeho povolání vyžadovalo celou jeho bytost, povznést se ke všemu, co hýbalo duší jeho doby. Jiný konflikt, z něhož vyšel jako vítěz, přineslo tomuto muži jeho židovství. Pevně zakořeněn v tradici a český vychován, dovedl se zájmem, ba s nadšením sledovat obrozenecké hnutí české, aniž by jen jednou zapřel své příslušenství a svou lásku k svému židovskému národu.

V jeho literární pozůstatosti jsou nesčetné krásné básně, ale zachovalo se i množství dopisů od vynikajících mužů českých, jež svědčí o jeho oduševnělosti. V poslední době snažily se některé kruhy o vydání jeho prací, z nichž uvádíme následující básně:

VY A MY.

Národ český ještě nezabyval!
mocným zvolal hlasem času duch,
dlouho spal, než opět se vyšiml,
dlouho trpěl, vyslyšel ho bůh.

Slunce vzhází jemu, slunce jasné,
světlo vzkrísšenému národu,
bůh-li spravedlivý, nevyhasne:
zasloužit si Cech svou svobodu.

Pro svobodu světa v temné době
ceřil on již šlechtětu svou krev,
v boji proti duchamorné zlobě
krvácel div jiných český lev.

Krvácel — a dvě stěletí rána
smutná ho na lízko poutala,
až ho svobodných národů brána,
prvorozence, uvítala. — — —

Mezi Čechy již jil od pravěk
v míru s Čechy toho lida kmen,
jenž co kořist světoborných větek
k žití na věky byl odsouzen.

Pohostný libanon přijal vlně
cizince od Sibanoukých hor,
drahné doby žili oba klidně
vedle sebe, jiné více vzdor.

Nový vedral živel se do vlasti,
kde brat v svatém míru s bratrem žil.
Chťje sám ve krásnou zem vkrásti,
nesvornosti semeno rozsil!

Vypud Žida, křesťane a Čechu,
od věků jil Žid tvj nepřítel,
on byl katem oněch muk a vzdechů,
ježto utrpěl tvj Spasitel.

Cechům radil tak, než Židům pravil:
Nemějte již spolků s Čechy víc,
s národem, jenž důvěry váš zabil,
my vám podáváme ruky vstříc.

Uposlechlit hladkým slovům oba,
snašenlivý druhdy Cech a Žid,
trest jich nemilul, nastala doba
záhuby pro všechny český lid. — —

Lepší Cechům opět doby kynou,
dnové svobody a vlastní,
také Židům v světě minou
dny zasloužených žalostí.

K nebesům volající bezpráví
Cechům, Židům kryla jedna noc,
obou srdce rauně uzdraví
tataž světem hýbající moc.

Pariové trudné minulosti,
nevěrné již hadím budoucní vic,
spojme se a v blahé lidovcní sláva,
moc a mir nám kyně vstříc. — —

VLTAVA A JORDÁN.

Ze všech řek na kruhu šira světa
nejvíce moe mysl jímá dvě:
jednu praotcůvých duch obletá,
druhá poutá zraký — city mé.

U jedné kolébka mého kmene
v úžasný se proměnila hrob,
druhá vlastní bratří mých se žene
sruvjejících pouta mrtvých mdlob. — —

Daleká mezera dělí obě:
K půlnoční tá speje, ona v jih, ba i
v moři vodném obou hrobě
nesjedě se ani krůpěj z nich.

Vltava svou vodu stříbropěnou
silá u veliký oceán,
v moři Mrtvém věčné zasmušeno
stala obou nešťastné Jordán.

Prece stékají se obě řeky
v srdci mého čítání:
zvlínice je zoufalstvím na věky, —
nadějí v konečné spasení.

Upomínce na vlast, kterou miji
Jordán, slzu zbožnou v obět dám,
bratřím pak, již nad Vltavou žiji,
snahy, činy, ano život sám.

Adolf Mahler.

Adolf Mahler pocházel z Lipnice, kdež se nar. dne 20. prosince 1849. R. 1874 přistěhoval se do S., kdež měl v č. 17 obchod se smíšeným zbožím.

Dal se v učení ke Sterzingrovi na Lipnici a obchod zatím vedla jeho manželka. Po vyučení nedostal hned koncesi a spojil se na 3 roky se Schlesingrem, od něhož dostal potom příkaz o praxi a pak od úřadu koncesi kamenického mistra. Jsa podnikavý, využítkoval polohy S. na hlavní trati mezi Prahou a Vídní, dosáhl osobními styky dopravních výhod a mohl dobře soutěžit. Zaměstnával až 300 lidí. Brzy po něm začal podobným způsobem obchodovati Jos. Podpěra a později i jeho mladší bratr Antonín. V čele rozmachu kamenického průmyslu na Světelsku a Lipniciu byli Mahler a Jos. Podpěra. Oba měli při tom i obchod s potravinami a vydělávali tak dvakrát, neboť jejich odběrateli byli jejich dělníci. Do r. 1905 působili skoro jen sami, později přibýly firmy nové. Z těch synové Adolfa Mahlera Robert a Gustav zdárně pokračují ve šlépějích svého podnikavého otce, jenž zemřel r. 1927. Manž. jeho Klára, dosud svěží stařenka drobné povahy (matka 13 dětí), vyznačuje se hystrou pamětí a ráda vzpomíná zaslých dob.

Filip Popper.

V dřevařství dosáhl významu Filip Popper, nar. 23. února 1847 ve Svobodných Hamrech u Trhové Kamenice, který započal obchod dřívím se svým otcem v r. 1876 v Kunemilí. V r. 1887 přesídlil do S., kde obchod rozšířil a r. 1890 najmul panskou pilu. Nájem trval až do r. 1907. R. 1908 postavil proti nádraží vlastní parní pilu, která jest vedena jeho rodinou podnes a nese stále jeho jméno.

III. Příjmení židovská.

Byla to velkou většinou jména německá, čemž se nelze diviti, neboť dávná byla v době, kdy Habburkové chtěli celou svou říši poněmčiti.

Uvádíme doleji abecední seznam příjmení žid., vyskytující se od dávných dob do nynějšíka ve městě S. a v jeho okolí. Poznámka: Pravopis některých příjmení u různých rodin se od sebe liší podle tradice rodin.

Bachrach, Beck, Beran, Bezručka, Bloch, Bondy, Breth, Bretisch, Budlovský.

Eisner.

Feldmann, Fischer, Frankenbusch, Fuchs, Goldschmidt, Goldstein, Grünhut, Gutfreund.

Hausner, Heim, Herrmann, Holzer.

Kavka, Kalich, Kohn, Kornfeld, Kraus.

Lange, Lederer.

Mahler, Margolius, Mautner, Meissl, Morawetz, Müller.

Neumann, Neustadt.

Ohrenstein.

Pacovský, Pfeffer, Pick, Polák, Popper, Porges, Pražák.

Reiss, Rosenzweig, Roubíček.

Seewald, Seidler, Seiner, Schüller, Schwartz, Skalla, Šťastný, Straka, Schmolka.

Ullmann.

Leopold Kohn

Isak Müller

Rb. Josef Bloch

Rudolf Müller

Adolf Mahler

Filip Popper

M. Skalla

Rudolf Pick

Robert Mahler

MUDr. Alfréd Weinstein

Wantoch, Weinstein, Weissenstein Zimmer.

Strakové, nar. dne 22. června 1888, padl na italském bojišti dne 21. května 1916.

V. Seznam židovských rodin,

kteří bydlí ve Světě nad Sáz. r. 1933 (uspořádáno dle domovních čísel):

1. Richard Morawetz, tov. a maj. panství. 2. Leo Schmolka, nájemce velkostatku. 15. Synagoga. 17. Rudolf Pick, obch. 23. Robert Müller, obch. Hugo Popper, maj. parní pily. 26. Karolina Ohrensteinová, obchodnice. 35. Theodor a Eduard Holzerové, velkoobchodníci. 38. Mořice Skalla, obch. a maj. pletárny. 89. Ludvík Müller, býv. obch., nyní soukromník. 92. Rudolf Herrmann, obch. 97. Josefa Ohrensteinová, obchodnice kožemi. 100. Adolf Bloch, obch. 104. Gustav Neustadt, obch. 172. Rudolf Müller, obch. 176. Leopold Vrba, povozník. 185. Eduard Müller, obch. 193. František Mahler, elektro-technik. 203. Josef Kraus, obch. a maj. pletárny.

228. MUDr. Alfréd Weinstein, lékař a maj. velkostatku Hamry. 284. Robert Mahler, maj. závodu kamenického. 329. Gustav Mahler, maj. závodu kamenického.

VI. Rodokmeny:

Rodina velkostatkáře Richarda Morawetze. Dne 11. VII. 1914 stal se majetníkem panství světského továrník z Upice Richard Morawetz. Nar. se dne 22. V. r. 1881. Manž. jeho je Bedřiška, roz. Glaserová z Prahy. Děti: Herbert, Oskar, nar. ve S. dne 17. I. 1917, Jan Petr, nar. rovněž ve Sv. dne 4. V. 1919 a dcera Soňa.

Rodina obývá nyní jen v létě zámeček č. 1. Panství S. má výměru 334 ha zemědělské půdy (pronajaté i s továrnou na škrob, jejíž denní výroba činí 4000 kg sušeného škrobu) a 2214 ha lesů, jež jsou ve vlastní režii.

Rodina Schmolka.

Od 1. března 1930 má největší velkostatek S. Leo Schmolka z Božejova, okr. Pelhřimov.

Otcem jeho byl Michael Schmolka, nájemce velkostatku Božejov, jenž nar. se r. 1849 v Chotýšanech, okr. Tábor a zemř. r. 1923 v Božejově. Měl za manž. Terenzi, roz. Pollákovou, r. 1851, zemř. r. 1916. Děti: Ludvík, nar. r. 1881, nájemce velkostatku Hrobky, zemř. r. 1931, Julius, nar. r. 1883, nájemce velkostatku Dvořiště, okr. Pacov, zemř. r. 1922 a nahoře jmenovaný Leo, nar. dne 16. XI. 1885 ve Lhotce, okr. Pelhřimov. Manž. Leo Schmolky je Elsa, nar. dne 6. VI. 1894 ve Veselí, okr. Počátky. Děti: Miloš, nar. dne 26. VIII. 1919 v Jidřichově Hradci a Jiří, nar. dne 3. IV. 1927 tamtéž.

Rodina Pickova.

Na náměstí ve S. v č. 17 Rudolf Pick, obch., nar. dne 28. I. 1889 v Ledci nad Sáz. Jeho manž. je Kamila, roz. Mautnerová 25. IV. 1893 z Mladé Vožice. Děti: Ida, nar. dne 9. III. 1920 a Hilda, nar. dne 24. II. 1927.

Rodina Müllerova.

Nejstarší záznam je o Davidu Müllerovi v č. 3, nar. asi r. 1731, zemř. 5. I. 1811. Z nejstarších matrik, uložených na děkanství, lze soudit, že byly tři větve rodiny Müllerovy, jejímiž zakladateli byli Samuel, Filip a Jakub Müller.

Samuel Müller v č. 3, později v č. 173, nar. se r. 1762, zemř. 27. VIII. 1828, měl za manž. Marii, roz. Löwi ze Sedlečka, zemř. 12. VII. 1852. Děti: Isak Müller, nar. 1801, podomní obch., zemř. 21. I. 1881, Anna, nar. 1804, zemř. 22. X. 1887, Kateřina, nar. 3. VI. 1806, Josef, nar. 10. IV. 1808, David, nar. 3. I. 1811, zemř. 13. I. 1881 v č. 172, Joachim, nar. 1817, Barbora, nar. 5. V. 1819, Eleonora, nar. 5. VIII. 1821. Z nich: Josef Müller a Mořice Müller, nar. 16. XII. 1867. Tyž bydlel v č. 176, dvakrát se oženil. Děti: Ladislav, nar. a zemř. 1897, Anna, nar. 15. XII. 1901, Vlasta, nar. I. VIII. 1903 a Františka, nar. 25. I. 1909.

David Müller, filiální, měl za manž. Marii, roz. Seinerovou, nar. 1796, dříve provdanou za M. Seewalda, zemř. 3. IV. 1876 v č. 120.

Joachim Müller, obch. koňmi, manž. Terenzie, roz. Weissová. Děti: Františka, nar. 18. X. 1851, Anna, nar. 31. I. 1854, zemř. 22. X. 1887, Karolína, nar. 20. XI. 1856.

Z větve Samuela Müllera pochází asi též Abraham Müller, podomní obch., nar. 1799, zemř. v č. 176 dne 10. IX. 1880 a Matyáš Müller, Matyáš Müller, nar. r. 1806, zemř. 6. X. 1903 v č. 176, měl za manž. Annu, roz. Müllerovou, r. 1815, zemř. 5. VIII. 1894. Děti: Rosalie, nar. 3. VIII. 1861, Jana, nar. a zemř. 1864, Emilie, nar. 1. IX. 1866, Josefa, nar. 7. XII. 1867 a Mořice Müller, nar. 16. XII. 1867. Tyž bydlel v č. 176, dvakrát se oženil. Děti: Ladislav, nar. a zemř. 1897, Anna, nar. 15. XII. 1901, Vlasta, nar. I. VIII. 1903 a Františka, nar. 25. I. 1909.

Zakladatelem II. větve byl Filip Müller, filiální v č. 130. Nar. se r. 1764 a zemř. 28. V. 1836. Jeho manž. byla Anna, roz. Langová z Puklie na Moravě r. 1767, zemř. 31. XI. 1847.

Jejich syny byl Josef Müller, č. 107, nar. 1796, zemř. 21. V. 1878, manž. Alžběta, roz. Ullmannová z Lucice r. 1806, zemř. 5. V. 1892. Děti: David, roz. dne 6. II. 1843, zemř. 4. IV. 1845, Kateřina, nar. 18. VI. 1847, provdaná za Ignáce Müllera (dět. Rosalie, nar. 29. XI. 1871 a Eduard, nar. 12. VI. 1874) a syn Filip.

Filip Müller, nar. se I. V. 1837, zemř. v č. 185 dne 24. IX. 1927. Manž. Alžběta, roz. Mahlerová z Lipnice r. 1849, zemř. 9. VIII. 1929. Děti: Františka, nar. I. XII. 1874, provdaná Brethová v Linci, Max, nar. 8. VIII. 1876 (nyní v Americe), Josef, nar. 17. XI. 1879 (nyní v Celovci), Rudolf, nar. 2. V. 1881, Gustav, nar. 1882, zemř. 1883, Eduard, nar. 14. I. 1884, Klára, nar. 4. I. 1887, provdaná Posamentierová z Judenburgu a Armaža, nar. a zemř. 1889.

Syn Rudolf Müller oženil se s Annou, roz. Herrmannovou,

bydlí v č. 172, obchoduje obilím a má děti: Marii, nar. dne 5. X. 1909 a Valerie, nar. dne 12. XI. 1912, provd. za Valtera Klimenta.

Druhý syn, který se rovněž usadil ve S., a to ve svém rodném domě, Eduard Müller, oženil se s Martou, roz. Urbachovou z Vinohrad, bydlí v č. 185, obchoduje rovněž obilím. Děti: Zdeňka, nar. dne 19. VIII. 1911, provdaná za Gustava Stránského v Králové Městci a Bohumil, nar. I. IV. 1913.

Třetí větev Müllerů je po Jakubu Müllerovi, nar. 15. VI. 1851, provdaná za Mořice Herrmannová, č. 172, zemř. 18. II. 1931, Anastazie, nar. 4. XII. 1854, Rudolf, nar. 30. VII. 1856, Gustav, nar. 31. VIII. 1858, Berta, nar. 27. V. 1861. Syn Davida Gustav Müller měl za manž. Hermínu, roz. Steinerová a zemř. 29. XII. 1900. Děti z tohoto manž.: Jiří, nar. 12. II. 1885, Josef Bloch, obch., v č. 100, zemř. 31. III. 1915. (Druhá manž. A. Blocha je Berta, roz. Freulerová.)

Druhý syn Jakuba Müllera byl Isak Müller, jenž měl za manž. Františku, roz. Hoffmannovou z Uhl. Janovic, zemř. 10. IX. 1908, byl obch. v č. 60, potom v č. 23. Děti: Klára, nar. 8. XII. 1851, m. II. 1855, Ludvík, nar. 14. III. 1853, Karel, nar. 1. IV. 1855, Adolf, nar. a zemř. 1857, Bohumil, nar. 3. V. 1859, Richard, nar. 2. IV. 1860, Robert, nar. 12. II. 1862, Eduard, nar. 12. IV. 1864, Marie, nar. 18. VIII. 1866 (prov. Cohn, lékárník, Vídeň, zemř. 24. V. 1901), Julius, nar. 6. IX. 1868, Alfréd, nar. 9. I. 1874 (lékárník ve Vídni).

Ludvík Müller, obch. v č. 89 a 182, oženil se s Emilií, roz. Brodeovou z Habrů. Děti: Albina, nar. 13. VII. 1890, Arnošt, nar. 13. IV. 1893, zemř. ve voj. nemocnici 21. XII. 1914, Marie, nar. 25. XI. 1894 a Anna, nar. 23. I. 1897.

Robert Müller, obch. v č. 23, manž. Adolfina, roz. Abelesová z Vinné. Děti: Milada, nar. 25. VI. 1891 (prov. za Huzo Poppra, továr.), Otokar, nar. 21. VIII. 1892, zemř. 8. IV. 1893, Miloš, nar. 21. III. 1895, zemř. jako stud. práv 22. VIII. 1915.

Rodina Popperova.

Rodina tato pochází původně z Moždovic, kde žil obch. Mořice Popper, nar. 1819, zemř. 21. I. 1927, se svou manž. Aloisí, roz. Fuchsovou r. 1827, zemř. 7. III. 1904.

Jejich synem byl Filip Popper, nar. 23. VII. 1847, zemř. 28. VII. 1911, manž. jeho byla Amalie, roz. Flaschnerová z Habrů 13. X. 1851, zemř. 1. II. 1927.

Děti: Richard, nar. 19. I. 1876, ředitel rafinerie, zemř. 16. IX. 1927, Arnošta, nar. 31. VII. 1877, zemř. 31. V. 1910, Marie, nar. 22. I. 1879, zemř. 1879, Viktor, nar. 27. II. 1880, nyní ředitel banky v Brně, Hugo a Rudolf, nar. 30. III. 1889, úředník, zemř. 11. XI. 1924.

Hugo Popper, nar. dne 5. II. 1883, je majitelem parní pily a bydlí v č. 23 ve S. Jeho manž. je Milada, roz. Müllerová. Mají syna Ottu, studujícího práv, nar. 16. IX. 1912.

Rodina Ohrensteinova.

pochází ze Sedmpán. Heřman Ohrenstein, hostinský v Přesece, měl 8 dětí: Marii, nar. 15. I. 1825, provd. za Aloise Ohrensteina ve Služkách č. 15, Jakuba, nar. 12. V. 1853, jenž se usadil ve Zruči, Josefa, nar. 8. I. 1855, později sídlem v N. Dvořech, Zikmunda, nar. 24. XI. 1857, zemř. 12. IV. 1859, Hynka, nar. 27. IV. 1859, zemř. 12. III. 1928, Adolfa, nar. 27. IX. 1860, zemř. 2. I. 1923, Rosalii, nar. 29. V. 1862, zemř. 16. X. 1865, Gustava, nar. a zemř. r. 1865.

Alois Ohrenstein s výše uvedenou manž. Marií měl také 8 dětí. Jsou to: Jana, nar. 15. IX. 1878, August, nar. 6. I. 1880, Rudolf, nar. 10. II. 1882, zemř. 1. XI. 1885, Karel, nar. 13. XI. 1883, zemř. 29. I. 1884, Robert, nar. 15. XII. 1884, Božena, nar. 1. XII. 1886, Josef, nar. 14. I. 1891, a Anna, nar. 1. VII. 1894. Karel, nar. a Strakov. Děti: Rudolf, nar. 24. XI. 1884, Barbora, nar. 24. VIII. 1886, Stanislav, nar. 22. VI. 1888, padl 21. V. 1916 na italském bojišti, Anna, nar. 18. I. 1890, Marie, nar. 10. I. 1892, a Františka, nar. 3. II. 1895.

Adolf Ohrenstein, nar. 27. IX. 1860, zemř. 2. I. 1923, byl kupcem v č. 31 ve S. a měl za manž. Terenzi, roz. Ohrensteinovou. Děti: Robert, nar. 27. IV. 1899, zemř. 31. III. 1919, Otto, nar. 23. II. 1892, zemř. 5. VI. 1892 a Josef, nar. 6. VI. 1894, zemř. 31. III. 1925.

Rodina Holzerova.

Karel Holzer obchodoval nejdříve vlastními výrobky v domě č. 22, potom ve vlastním domě č. 35. Synové mají nyní mlyn na kořeni a velkoobchod u nádraží světského a bydlí v domě č. 35 na náměstí.

Karel Holzer, nar. se r. 1854, zemř. 28. IX. 1912. Jeho manžel byla Jana, roz. Picková r. 1858, zemř. 23. IX. 1909. Děti: Theodor a Ednard.

Theodor Holzer, nar. se dne 2. V. 1884, vzal si za manželku Annu, roz. Neustadlovou. Děti: Helena, nar. dne 7. VI. 1914, Valerie, nar. dne 7. IV. 1916 a Karel, který se nar. dne 16. V. 1923.

Ednard Holzer, nar. se dne 23. IX. 1886, jeho manžel je Hermína, roz. Poláková z Čechovic. Děti: Miloslav, nar. dne 17. I. 1912, Hana, nar. dne 5. XI. 1913 a Marie, nar. dne 24. VI. 1922.

Rodina Skallová

Dne 1. XI. 1901 přistěhovala se do S. rod. Mořice Skallová, jež pochází ze Stádce, je obch. a maj. pletářny ve vlastním domě č. 38. Jeho manžel je Arnošta Weissesteinová z Jihlavy.

Děti: Vilma, provdaná za Jindřicha Reisse, kapitána, má dvě dcerušky, Nelly, nar. dne 16. II. 1922 a Eriku, nar. dne 6. I. 1925.

Eliška, nar. dne 8. VI. 1902, Anna, nar. r. 1904, zemř. r. 1905. Božena, nar. dne 23. V. 1906, zemř. dne 7. VII. 1932. Pavel, nar. dne 2. X. 1908, je nyní doktorem lékařství. František, nar. dne 21. II. 1913.

Rodina Herrmannová (Bondy)

Ve S. v Dolní ulici č. 92 založil obchod vejcí, máslem a houbami Markus Bondy, nar. dne 15. XII. 1856 v Lipnici; zemř. 12. VI. 1923. Byl dvakrát ženat, druhou manželkou byla Terzie, roz. Moravová. Děti z 1. manželky: Olga, nar. 8. XII. 1881, zemř. Anna, nar. dne 14. IV. 1885, Rudolf, nar. 27. X. 1886, zemř. r. 1932, Alfréd, nar. 20. X. 1888 a Eugen, nar. 28. VIII. 1890, zemř. 2. manželka: Božena, nar. 13. III. 1893 a Karel, nar. 20. VI. 1895.

Decra Božena provdala se za Rudolfa Herrmanna, jež vede dále obchod po svém tchánovi. Mají syna Jiřího, nar. dne 17. VIII. 1920.

Rodina Neustadlová

pochází z Hraběšína, je nyní ve S. a jedna linie byla také v Kinemili.

Josef Neustadt, hostinský v Hraběšíně, měl 2 syny, Karla a Emanuela.

Karel Neustadt, nar. se r. 1845, byl hostinským v Kumenili č. 42 a zemř. 2. I. 1895 tamtéž. Manžel jeho byla Marie, roz. Picková. Měli děti: Bertu, nar. 17. IV. 1880, dvojčata Anna a Pavlína, nar. 8. I. 1882, Rudolfa, nar. 17. IX. 1884, zemř. 7. IV. 1911, Annu, nar. 13. VII. 1887, druhá dvojčata Růžena a Božena, nar. 10. I. 1890, a Bohumila, nar. 18. IX. 1892, zemř. 28. II. 1919.

Emanuel Neustadt, nar. se r. 1847, byl hostinským zprvu v Hraběšíně, později v Chejstevicích. Jeho manželka, Josefa, roz. Meislová, měla po svém bratru najaté mostní mýto ve S. č. 104, které převzal potom syn Gustav Neustadt, nar. 14. IX. 1879 v Hraběšíně. Vzal si za manželku Annu, roz. Mahlerovou. Měli děti: Josef, nar. 16. I. 1911, zemř. 2. II. 1911, Marii, nar. 1. II. 1912, Leo Emanuela, nar. 19. V. 1913, Helenu Leopoldinu, nar. 3. X. 1915, a Jana, nar. 20. VII. 1922.

(Budova mýta bývala původně dřevěná, později zděná. Gustav Neustadt ji koupil od vrchnosti a přistavil jí při zřízení nového betonového mostu. Nájemci mýta předtím byli Meisl a Stein.)

Leopold Vrbá

provozoval povoznictví v č. 176 na Malé straně Pocházal z Dědic (okr. Čáslav). Nar. 14. ledna 1859, zemř. 24. III. 1933. Jeho manžel, Františka zemř. 4. I. 1925 ve S.

Rodina Herrmannová

Rodina tuto pochází z Přestavlk, kdež v č. 68 bydlel Gabriel Herrmann, filiant a vinopalník, se svou manželkou Rosálií, roz. Mayslovou z Ronova. Měli 2 syny.

Jejich první syn Vilém Herrmann našel si vinopalnu č. 172 a 177 ve S. Za manželku měl Barbaru, roz. Mayslovou Marii, roz. IX. IX. 1849, Aloisii, nar. 17. III. 1843, zemř. 9. IV. 1845, 1847, a syna Josefa, nar. 11. II. 1849. Děti: Richard, Emilie, Vilémína, Františka a Adolfína. Tato linie Herrmannů se dále ve S. nevykytuje.

Druhý syn Gabriela Herrmanna, Josef Herrmann, nar. r. 1817, zemř. 16. II. 1878, byl hostinským v č. 114 ve S. Jeho manželka byla Růžena Seewaldová, nar. 2. IV. 1827, zemř. 8. VIII. 1896. Měli 2 syny, Mořice a Adolfa.

Mořice Herrmann, nar. 21. IX. 1849 v Zizejce, zemř. 29. I. 1928 ve S. Jeho choť byla Klára, roz. Müllerová z 1854, zemř. 18. II. 1931. Bydleli v č. 172 ve S. Měli 8 dětí: Kamila, Rudolf, nar. 16. XI. 1874, zemř. 30. I. 1873, Františku, nar. 9. VI. 1873, nar. 22. IV. 1878, Arnošta, nar. 8. V. 1881, zemř. 22. V. 1882, Annu, nar. 26. V. 1884, provdanou za Rudolfa Müllera, a Jiřího, nar. 1. IX. 1887.

Druhým synem Josefa Herrmanna byl Adolf Herrmann, jež byl hostinským v č. 114 a za manželku měl Klaudivu Capkovou z Onsoh. Děti: Marta, nar. 15. II. 1890, Josef, nar. 26. VI. 1891, Otto, nar. 12. II. 1893, zemř. jako oběť války 24. IX. 1915, Arnošt, nar. 21. X. 1894, Eliška, nar. 29. IV. 1898, Pavlína, nar. 18. I. 1901, Jiří, nar. 28. V. 1904, Anna, nar. 28. VII. 1905, Irma, nar. 18. VI. 1907, Pavel, nar. 28. VII. 1909, zemř. 1. VII. 1910, a Karel, nar. 28. X. 1914.

Rodina Mahlerova

Josef Mahler na Lipnici a manžel Terzie, roz. Bondy měli syna Adolfa, roz. dne 4. V. 1848, jež vzal si za manželku Kláru, nar. 20. XII. 1849, dceru Abrahama a Sáry Meisslových ze S. dříve ve Věži. Bydleli postupně v č. 17, 93 a 193.

Děti: Berta, nar. 3. ledna 1876, provdaná Kunmermannová ve Vidni, Robert, nar. 21. XI. 1881, žijící ve Vidni, František, nar. 26. VIII. 1880, provdaná Strassbergová v Rakousku, Oskar Josef, nar. 21. XI. 1881, žijící ve Vidni, František, nar. 2. VII. 1883, Eugen, nar. 31. I. 1885, úředník v Bratěslavě, Artur, nar. 27. XI. 1886, Zdenka, nar. 22. V. 1889, Marta, nar. 28. II. 1891, žijící v Americe, Lidmila, nar. 1. IV. 1892, provdaná Schwartzová, a Jan, nar. 6. IX. 1897, zemřel.

Ze synů žijí ve S. n. S. Robert, Gustav a František. Robert Mahler, maj. kamenického závodu, bydlel v č. 284, manžel jeho je Anna, roz. Netlová z Trutnova. Děti: František Josef, nar. 15. IV. 1911, a Gertruda, nar. 23. X. 1913.

Gustav Mahler, kamenický mistr, bydlel v č. 329, má manželku Františku, roz. Müllerovou ze S. Děti: Jiří, nar. 10. VIII. 1908, též kamenický mistr, Jaroslav, nar. 20. III. 1910, Růžena, nar. 7. VIII. 1912, provd. za Jiřího Saluse, a Leopold, nar. 1. III. 1920.

František Mahler, maj. elektrického závodu v č. 193 ve S. Manžel, Anna, roz. Karpelesová z Prahy. Děti: Jiří, nar. 25. III. 1919, a Zdeněk, nar. 26. XII. 1920.

Rodina Krausova

Tato rod. je úzce spřízněna s jinou větví rod. Ohrensteinové. Jakub Ohrenstein z Pohledě, nar. v Sedmpanech r. 1816, zemř. 9. I. 1882, měl syny Joachyma a Aloise a dceru Rosálii. Tuto vzal si za manželku, Hyseka Krausa a měli 3 děti, Josefa, Eduarda a Josefa. Josef Kraus, obch. a maj. pletářny v č. 203 ve S., má za manželku dceru Joachyma Ohrensteina Zofii. Jejich synem je Ladislav, nar. 30. VIII. 1904.

Rodina MUDr. Alfréda Weinsteina

Pochází z Tábora. Do Světlé se přistěhovala r. 1923 a vlastní nyní dům č. 228.

MUDr. Alfréd Weinstein nar. se dne 13. I. 1891. Choť jeho je Marie, roz. Mayerová, nar. dne 3. II. 1900. Mají dceru Věru, nar. dne 22. VIII. 1922.

MUDr. Weinstein je jako starosta v čele města a starostou Sokola. Patří mu též velkostatek Hamry u Hlinska.

VII. Závěr.

Ke konci této stati srovnáme význam Židů světelských před r. 1800 a nyní r. 1933.

Vidíme veliký rozdíl. Tehdy z milosti vrchnosti trpěli nájemci (filianty, Schutzjuden, Bestandleute) na Malé straně shromáždžovali jako pilné včelky med pro své pány, kteří ve formě daní a různých poplatků jim med odnímali, nepřejíce jim při tom zprvu ani právo mít vlastní dům, ani volnost bydljeti jinde v městě, ba často násilím a s potupou je do částí k bydlení vykázané vraceli.

Neúpornou přičinností a hlavně velikou šetrností vybojovali si Židé celkem v nepříteckém prostředí nového společenského postavení a zvláště zde ve S. dosáhli opravdu nadobytého a světlého úspěchu: Majitelem zámků a panství je nyní továrník z Úpice Richard Morawetz, nájemcem jeho dvora ve S. je Leo Schmolka, maj. parní pily je Hugo Popper, maj. velkobrodu a mlýna na koření jsou Karla Holzer a synové, závodny kamenické vlastní Robert Mahler a Gustav Mahler, židům patří nejvýstavnější domy a většina nejlepších obchodů ve S., v městském zastupitelstvu mají 3 členy, z nichž MUDr. Alfred Weinstein je starostou města a zároveň starostou Sokola.

O městě Světlé n. S. pojednává kniha Ant. Kostecký: Průvodce po Ledí n. S., Světlé n. S. atd. Možno objednat za 6 Kč u autora tohoto pojednání ve Světlé n. S.

Dějiny Židů v Tábore¹⁾.

Zpracoval

Dr. František Kroupa, Tábor.

Geschichte der Juden in Tabor¹⁾.

Bearbeitet von

Dr. František Kroupa, Tábor.

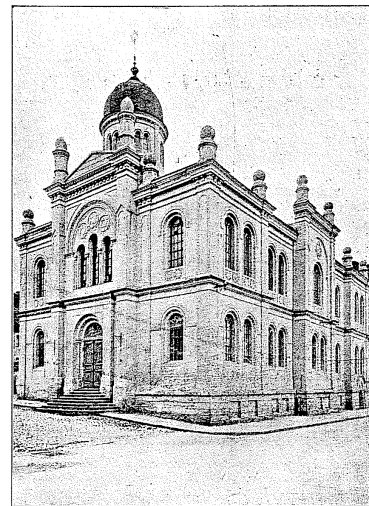
V osudech města Hradiště hory Tábor, čili stručně Tábor, vystupují židé poměrně pozdě. Téměř všechna města okolní zaznamenávají pevně uselbě žid. rodiny již v XV., některá dokonce ve XIV. stol., v T. naproti tomu bezpečné zprávy tohoto druhu jsou až z konce XVI. stol. Jest jisto, že důležitým činitelem byl tu zvláště, ba ojedinelý náboženský a sociální ráz starého T., který i přes vnější likvidaci r. 1437 a 1451 měl dlouhou hlubokou odezvu ve vnitřních poměrech města.

Nechci tím říci, že by před zmíněnou dobou židé do T. byli vůbec nepřišli. Byl jistě častý cílem žid. obchodníků, kteří v blízkém i dalekém okolí dosti značně byli usazeni, avšak jen přechodně o trzích a podobných příležitostech s vyloučením možnosti trvalějšího usazení, nad čímž vládnoucí měšťanstvo důsledně bdělo. Jest proto tím zajímavější, že první jméno žid. vyskytuje se v T. u rodiny křesťanské ještě před r. 1525, mezi nejstaršími záznamy v městských knihách. Je tak nazývaný Jan Kloboučník, uselý na domech č. 69 a 70²⁾ a jeho pivovaru říká se „židovský pivovar“. Skoda, že neznáme důvodu tohoto pojmenování.

První bezpečnou zprávu o židech v T. máme v městských knihách z r. 1572 při domě č. 137, kdy majitel jeho Václav Kášovec jest „z poručení panského dñn do vězení, i se sebe židy hospodou fedoval“. Tato zpráva potvrzuje ovšem dosud jen to, co řečeno bylo dříve o přechodných pobýtech Židů v T. Mnohem důležitější jest naproti tomu zpráva z r. 1594, kdy Pavel Lidl mladší a Lidlova koupil v T. dům č. 51 a pronajal jej rodině židovské. Čin tento těžce nesli Táborští, kteří neradi viděli, že pronajímám slechtického domu, jež nepatřil jejich právu, obchází a ruší se jejich zákaz o židech. Jméno této žid. rodiny není známo, aspoň ne s plnou bezpečností. Teprve pro období před r. 1618 víme ze svědectví Petra Voka Zmyslovského z Radvanova, že na domě Lidlovském bydlel žid Beněš s manželkou Rácheličkou, se synem Adamem a s druhým židem Jáchymem, a že v téže době žil v T. žid Hirs s manželkou Rájnou a se schovanec Markem³⁾. Tento Beněš jest asi Beněš Mendl, který se připomíná i se svou manželkou v zápisech městských r. 1617 při jakémsi obchodním dohazování. Bylo by tedy jméno Mendl spjato s počátky židů v T.

Obrat nastal r. 1621. Tehdy Ferdinand II. velmi zlepšil žid. dostud sociální postavení židů odměnou za finanční pomoc, kterou mu poskytl za českého povstání. Konec t. r. nebo hned počátek r. 1622 jest i počátek skutčného a bezpečného usídlení se židů v T. Když totiž 18. listopadu r. 1621 T. kapituloval, uložena mu velká válečná výplata (racion) v částce 60.000 r. rýnských, která vybirána byla od 22. histo-

padu 1621 do 22. prosince 1622. Podmínky byly pro zubožené město velice přísné, každý majitel domu měl odvésti třetímu jeho odhadní ceny a poněvaž v mnohých případech neměli ochuzeni měšťané tolik hotových peněz, sebráno jim bylo náhradou na cenových předmětech vše, co jen bylo možno. A právě k odhadu těchto předmětů povolal si tehdejší „gubernátor“ Tábora Maximilian Bechler z Meningen z okolních měst Týna nad Vltavou a Soběslavě židy. Zajímavá zpráva o počátcích židů v T. zachovala se nám ve výpovědích sousedů tábořských Jana Duchka a Jana Krumlovského před právem Soběslavským z 9. dubna r. 1669. Tehdy magistrát usiloval o to, aby mohli židy z města vypovědět a vyslyšení byli proto staří pamětníci, kteří měli dosvědčiti, že před r. 1618 židé v T. trvale

Synagoga (vnějšek)

osazení nebyli. Výpovědi pro zajímavost znovu otiskují⁴⁾:

Svědectví Jana Duchka, 74 roky starého: „Jistiti mohu, že židé u nás v Táboře začátek svůj měli po otevření města Tábora, když racion sousedé tábořští skládali museli, že pak peněz všech na hotovosti ne-